

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI

**TOSHKENT VILOYAT DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

AXMEDOV Q.M., ISMOILOV O.A.

**YANGI PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALAR VA ULARNI
JORIY QILISH MUAMMOLARI**

(metodik qo'llanma)

УДК: 004.42 (075)4

КБК 74.00+88

A47

A47 Axmedov Q.M., Ismoilov O.A. Yangi pedagogik texnologiyalar va ularni joriy qilish muammolari. –T.: «Fan va texnologiya», 2012, 36 bet.

ISBN 978–9943–10–737–3

Mazkur metodik qo'llanmada zamonaviy pedagogik texnologiya pedagogik loyihasi sifatida fan asoslari bo'yicha o'quvchi (talaba) larning bilish faoliyatini maqsadga muvofiq holda tashkil etish va amalga oshirish ustida mulohaza yuritiladi.

Ushbu metodik qo'llanma talabalarga mo'ljallangan, shuningdek, undan maktab o'qituvchilari va akademik litsey va kasb-hunar kollejlari talabalari ham foydalanishi mumkin.

Taqrizchilar: **G.B.Niyozov** - pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
B.E.Qayumov - pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

*Toshkent viloyat davlat pedagogika instituti ilmiy Kengashining
2012 yil 26 apreldagi 8 - sonli qarori bilan nashrga tavsiya qilindi.*

ISBN 978–9943–10–737–3

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2012.

KIRISH

“Biz farzandlarimizning nafaqat jismoniy va ma’naviy sog’lom o’sishi, balki ularning eng zamonaviy intellektual bilimlarga ega bo’lgan, uyg’un rivojlangan insonlar bo’lib, XXI asr talablariga to’liq javob beradigan barkamol avlod bo’lib voyaga etishi uchun zarur barcha imkoniyat va sharoitlarni yaratishni o’z oldimizga maqsad qilib qo’yamiz”¹. Bu maqsadni amalga oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalar va ularni joriy qilishning o’rni beqiyosdir.

O’tgan davr mobaynida ushbu yo’nalishda qator ishlar amalga oshirildi. Jumladan, uzluksiz ta’lim tizimidagi umumiy o’rta ta’lim, o’rta-maxsus, kasb-hunar ta’limi va oliy ta’lim turlari bo’yicha davlat ta’lim standartlari ishlab chiqildi. Hamda mazkur yo’nalishlarga doir ta’lim-tarbiyani amalga oshirish jarayonida yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish, uning ma’lum elementlarini joriy qilishga doir qator izlanishlarni o’tkazish borasida talaygina ishlar amalga oshirildi.

Ayniqsa, bugungi kunda metodist-olimlarimizdan N.Saidaxmedov, J.G’.Yo’ldoshev, S.Umarov, I.I.Tursunov, X.Yu.Hakimjonov, O’.Tolipov va boshqalarning yangi pedagogik texnologiyalarni joriy qilishga doir izlanishlari o’z samarasini bermoqda.

Ammo, bu yondashuv va usullar, yangi pedagogik texnologiyalarni o’qitish jarayoniga to’liq tadbiiq etishga doir barcha muammolarni hal qildi degani emas. Chunki pedagogik texnologiyaning tabiati, bosqichlari, tamoyillari va tarkibiy elementlari haqidagi turli qarashlar: pedagogik texnologiyalarni joriy metodikadan farqi va oxir-oqibat uni ta’lim-tarbiya jarayoniga qo’llashga doir pedagogik-psixologik asoslari tugal o’z ilmiy yechimini topmagan muammolar yetarli.

Dunyoga mashhur YUNESKO tashkiloti maxsus anjumanlarida ham ta’lim taraqqiyoti ko’p jihatdan pedagogik texnologiya muammosining to’g’ri hal etilishi bilan bog’liq ekanligini qayta-qayta qayd etilishi, hali bu yo’nalishda ko’pgina izlanishlar qilinishidan dalolat beradi. So’ngi yillarda Bolgariya, Vengriya, Pol’sha, Rossiya kabi rivojlangan mamlakatlar bilan bir qatorda respublikamizda ham

¹ I.Karimov. Asosiy vazifamiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirishdir. T.: 2010.

ta'lim-tizimiga pedagogik texnologiyani olib kirishga doir muammolar o'z yechimini topmoqda.

Mashg'ulotlarni bir xil andoza va qabul qilingan an'ana asosida olib borishdan voz kechib tarbiyalanivchi va o'qituvchining erkin va ijodkorona tarzda fikr-mulohaza yuritishi, usul va vositalarni qo'llash imkonlari amalda qo'llanilmoqda.

Mazkur metodik qo'llanmaning asosiy yo'nalishi ham yuqorida keltirgan maqsad va vazifalarga, qaratilgan bo'lib, turli fanlardan ayrim mavzularni o'ziga xos yondashuvlar asosida o'tish yo'llari va vositalari keltirilganki, buni o'rganib chiqish ta'lim-tarbiya tizimida ishlovchi har bir mutaxassis uchun foydadan holi emas.

E'tiboringizga havola qilinayotgan ushbu to'plam ma'lum ma'noda pedagogik texnologiya elementlarini amalda tadbiq qilishga doir bo'lib, ta'lim-tarbiya tizimini yangi pedagogik texnologiya asosida takomillashtirishdan maorifchilarimizga yordam beradi degan umiddamiz.

O'zbekiston ta'lim tarbiya sohasini isloh qilishning asosiy omillaridan biri "shaxs manfaati va ta'lim ustuvorligi" dir. Bu omil davlatimizning ijtimoiy siyosatini belgilab berganligi tufayli ta'limning yangi modeli yaratildi.

Prezidentimiz Islom Karimov tomonidan bu modelni amalga oshirish bilan hayotimiz jabhalarida ro'y beradigan "portlash effekti" natijalari ro'y-rost ko'rsatib berildi. Ya'ni:

- Ijtimoiy-siyosiy iqlimga ijobiy ta'sir qiladi va natijada mamlakatimizdagi mavjud muhit butunlay o'zgaradi;

- Insonni hayotdan o'z o'rnini topishi jarayoni tezlashadi;

- Jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin shaxsning shakllantirishiga olib keladi;

- Jamiyatimizning model vositasida dunyodan munosib o'rin olishga, o'zbek nomini yanada keng yoyib tarannum etishga erishiladi.

"Portlash effekti" sari shijoat bilan qadam tashlash, yo'llarida uchraydigan qiyinchiliklarni bosqichma-bosqich va izchil hal etish masalalari nafaqat pedagog nazariyachi va amaliyotchilarni junbushga keltiradi, balki jamiyatimizni to'liq pedagoglashtirish muammosini ijtimoiy buyurtma sifatida keltirib chiqaradi. Demak, jamiyatimizning har bir fuqarosini tarbiyashunoslik asoslari bilan tanishtirish yosh avlodni barkamol inson qilib voyaga yetkazish jarayonini yangi pedagogik "qurol" va vositalar bilan ta'minlash davr taqozosidir.

Ma'lumotlilik asosida yotuvchi bosh g'oya ham tabiat va inson uzviyligini anglab yetadigan, avtoritar va soxta tafakkurlash usulidan voz kechgan, sabr-bardoshli, qanoatli, o'zgarlar fikrini hurmatlaydigan, milliy-madaniy va umuminsoniy qadriyatlar kabi shaxs sifatlarini shakllantirishni ko'zda tutgan insonparvarlik hisoblanadi. Bu masalalarni yechimini to'g'ri va maqsadga muvofiq holda hal qilinishi ta'lim texnologiyalarini joriy qilishga bog'liq bo'lib, mavzumizning dolzarbligi ham ana shunda ko'rinadi.

Yangi pedagogik texnologiyani mazmun-mohiyati, muammo va yechimlarini DTS asosida o'qitiladigan fanlarni o'rganish jarayoniga qo'llashga doir usul va uslublarini ishlab chiqish va joriy etish davr talabi.

Zamonaviy pedagogik texnologiya pedagogik loyihasi sifatida fan asoslari bo'yicha o'quvchi (talaba) larning bilish faoliyatini maqsadga muvofiq holda tashkil etish va amalga oshirishni ko'zda tutadi. Uning metodikadan farqli jihatlari:

- a) oldindan loyihalalanadi.
- b) Yakuniy ijobiy natija kafolatlanadi.

Bu natijani aniqlash mezoni esa o'quv materialini o'zlashtirish darajasi hisoblanib, u har bir mashg'ulot didaktik masalalarni aniq o'rnatish va ularni hal etish texnologiyasi asosi didaktik jarayon samarasi bilan ta'minlanadi.

1. PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA NIMA? UNI JORIY QILISHDAN MAQSAD

Taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk odamlar hal qiladi. "Texnikaviy bilim murakkab texnologiyani qo'llash qobiliyati ma'naviy barkamollik bilan, mustaqil tafakkur bilan birga borishi kerak. Aqliy zakovat va ruhiy-ma'naviy salohiyat ma'rifatli insonning ikki qanotidir" – deydi I.A.Karimov¹.

"Texnologiya" so'zi texnikaviy taraqqiyot bilan bog'liq holda fanga 1872 yilda kirib kelgan va yunoncha ikki so'zdan - "texnos" (techne) - san'at, hunar va "logos" (logos) - fan so'zlaridan tashkil topgan. Bugungi kunda pedagogik texnologiyani (PT) o'qituvchining kasbiy faoliyatini yangilovchi va ta'limda yakuniy natijani kafolatlaydigan usul va uslublar yig'indisidir deb topilsa-da, aslida bu tushuncha haqida turlicha ta'riflar mavjud.

1) Pedagogik texnologiya – bu ta'lim-tarbiya jarayonida joriy etish mumkin bo'lgan maqsadli texnikadir (V.P.Bespal'ko).

2) PT – bu o'qituvchi mahoratiga bog'liq bo'lmagan holda pedagogik muvaffaqiyatli kafolatlay oladigan o'quvchi shaxsini rivojlantirish jarayonining loyihasidir (V.P.Bespal'ko).

3) O'qitish texnologiyasi – bu mashg'ulotning maqbulligini ta'minlovchi yo'l-yo'riqlar tizimi bilan bog'liq bilimlar sohasi (T.Sakamota).

4) PT – bu pedagogikadagi tizimli fikrlash usulidir (T.Sakamota).

5) PT – bu tarbiyalanuvchilar harakatlarida aks etgan ta'lim natijalari orqali ishonchli, anglab olinadigan va aniqlanadigan va maqsadni ifodalashni taqozo etuvchi holatdir (I.Ya.Lerner).

6) PT – bu o'qituvchining ta'lim-tarbiya vositalari yordamida o'quvchilarga muayyan sharoitda ta'sir ko'rsatishni va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan begilangan shaxsiy sifatlarni shakllantirish jarayonidir (N.Saidahmedov).

7) PT ning markaziy muammosi o'quvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlashdan iborat (U.Nishonaliev).

8) Texnologiya – bu san'at, mahorat, qobiliyat, ishlab chiqilgan metodlar majmui, holat, o'zgarishdir (V.M.Shepel').

¹ I.A.Karimov. O'zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari. T.: "O'zbekiston", 1995 y, 46-bet.

9) O'qitish texnologiyasi – bu didaktik tizimlar protsessi qismining tarkibidir (M.Chamanov).

10) PT – bu o'quv jarayonini rivojlantirish, uning tashkiliy shakllarini o'zgartiruvchi mazmun metodlarning yangi tizimidir (E.Bistkrski va K.Tseller).

11) PT – bu o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini ilm olish maqsadiga yo'naltirilgan tizimli, konseptual, me'yorlashgan, ob'yektiv, invariantli tavsifdir (F.A.Fradkin).

12) PT – bu psixologik yo'l-yo'riqlar (ko'rsatmalar) majmui bo'lib, o'qitish primlari, tarbiya vositalarining maxsus shakl yig'indisini aniqlaydi: ya'ni u pedagogik jarayonning tashkiliy-metodik instrumentariyasidir (B.P.Mexachyov).

13) PT – bu o'qitish va o'zlashtirish jarayonining davomida insoniy va texnik imkoniyat (zahira) larini hisobga olgan holda tizimli yondashuvni yaratish, qo'llash va aniqlash orqali ta'limning eng maqsadga muvofiq shaklini yaratishdir (Yunesko).

14) PT – bu o'quv jrayonini o'tkazish va tashkil qilishni loyihalashda o'qituvchi va o'quvchilar uchun har jihatdan qulay shart-sharoitlarni so'zsiz ta'minlovchi barcha ustalari oldindan puxta o'ylangan pedagogik faoliyatdir. (V.M.Maxonov).

15) PT – pedagogik maqsadni amalga oshirish uchun qo'llaniladigan barcha xususiy instrumental va metodologik vositalar, tartibli funksiyalar tizimining majmuidir (V.M.Klirmen).

Yuqoridagi keltirilgan ta'riflardan ko'rinib turibdiki, pedagogik texnologiya belgilab olingan boshlang'ich maqsad va mazmun asosida o'quv jarayonini loyihalash sifatida talqin etilayapti. Ta'riflarning xilma-xilligi, tahlil qilinib bitta umumiy mahrg keltirilsa quyidagi xulosalarni keltirib chiqarish mumkin bo'ladi.:

a) Ko'pgina yondashuv bir yoqlama bo'lib, o'quvchi shaxsi etirof etilishi pedagogik texnologiyada rad qilinadi (Bespal'ko bundan mustasno);

b) Pedagogik texnologiya tarixi ancha uzoq yillarga borib taqalgan holda, rivojlangan mamlakatlarda bu mavzu u yoki bu darajada yechilayotgan va joriy qilingandir;

v) Pedagogik texnologiya yo'nalishdagi nazariy va amaliy izlanishlarni birlashtirish lozim;

g) Ta'lim-tarbiya jarayonini texnologiyalashtirish davr talabi bo'lib, boshqa sohadagi texnologik tajribalar bilan uzluksiz boyib boradi va an'anaviy-o'quv jarayoniga yangi imkoniyatlar yaratib beradi.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi <https://kitobxon.com/uz/asar/617> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси <https://kitobxon.com/uz/asar/617> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/617>